

بررسی نیازهای آموزشی و تربیتی والدین و دانش‌آموزان مقطع متوسطه کشور در خرده فرهنگ‌های مختلف ایران

دکتر علیرضا عصاره*

دکتر صادق نصری**

چکیده

در پژوهش حاضر سعی بر این بوده است که با بهره‌گیری از الگوی نیازسنجی ترکیبی، علاوه بر شناسایی نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه مدارس کشور، در ابعاد گوناگون درباره فرزندان، نیازهای دانش‌آموزان و دیدگاه‌های مشاوران و مدرسان آموزش خانواده نیز در این زمینه بررسی شود. تحقیق حاضر، از نظر هدف، تحقیقی کاربردی و از لحاظ روش مطالعه‌ای توصیفی-پیمایشی بوده است. جامعه آماری پژوهش را والدین (پدران و مادران) و دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع تحصیلی متوسطه و مدرسان و مشاوران آموزش خانواده کشور در سال تحصیلی ۸۲-۸۱ تشکیل داده‌اند. نمونه‌های پژوهش مشتمل بر ۴۴۳۲ نفر (شامل ۱۳۸۴ پدر، ۱۳۰۲ مادر، ۱۴۱۹ دانش‌آموز و ۳۲۷ مدرس و مشاور) بوده که به شیوه نمونه‌گیری ترکیبی (هدفدار، تصادفی ساده و خوشه‌ای

*. عضو هیئت علمی دانشگاه شهید رجایی

** عضو هیئت علمی دانشگاه شهید رجایی

چند مرحله‌ای) از استانهای آذربایجان شرقی، تهران، خوزستان، سیستان و بلوچستان، فارس، لرستان، کردستان، گلستان، گیلان و شهر تهران با توجه به فرهنگهای گوناگون انتخاب شده‌اند. ابزارهای گردآوری اطلاعات عبارت بودند از: الف) پرسشنامه نظرسنجی والدین دانش‌آموزان دبیرستانی ب) پرسشنامه نظرسنجی دانش‌آموزان دبیرستانی ج) پرسشنامه نظرسنجی مدرسان و مشاوران. پرسشنامه‌ها بر اساس نظریه‌های رشد و نظرات متخصصان این حوزه ساخته شده و از روایی و پایایی قابل توجهی برخوردار بوده‌اند. داده‌های به دست آمده از پژوهش با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی، شامل انواع جدول فراوانی‌ها، میانگین و انحراف معیار و همچنین روشهای آمار استنباطی آزمون t تک نمونه‌ای، آزمون t برای مقایسه اختلاف دو میانگین، آزمون F و آزمون χ^2 دو، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برخی از نتایج پژوهش عبارت بودند از:

۱. میان نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دبیرستانی در خرده فرهنگهای گوناگون از نظر اولویت‌بندی تفاوت‌هایی مشاهده شده است.
 ۲. میان نیازهای آموزشی و تربیتی پدران و مادران شباهتهای بسیار وجود دارد.
 ۳. روابط گرم و صمیمی در میان اعضای خانواده، ضرورت رفتن به مدرسه، اعتماد والدین به نوجوان، آشنایی دختران و پسران با یکدیگر قبل از ازدواج و مواردی مانند آنها از اهمیت ویژه برخوردارند.
 ۴. میان نیازهای آموزشی دانش‌آموزان متوسطه و والدین آنها تفاوت کامل مشاهده شد.
 ۵. مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین در زمینه فرزندانشان در ابعاد جسمی، بهداشتی، اجتماعی، روان‌شناختی و تحصیلی و اخلاقی - مذهبی است.
- کلید واژه‌ها: نیازسنجی، نیازهای آموزشی، نیازهای تربیتی، نیازهای اجتماعی، نیازهای روان‌شناختی، نیازهای اخلاقی - مذهبی - فرهنگی، نیازهای جسمی - بهداشتی، والدین، دانش‌آموزان، قومیت، خرده فرهنگها.

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها

نیاز: به نظر کافمن^۱ (۱۹۷۹) «نیاز» به موقعیتی دلالت دارد که در آن وضع موجود یا فعلی با وضعیت مطلوب فاصله دارد. به زعم وی وضعیت مطلوب یا مورد نظر در برگیرنده ایده‌آلها، هنجارها، ترجیحات، انتظارات و ادراکات مختلف درباره آنچه باید باشد، است.

مراد از نیاز در این پژوهش، نیازهای آموزشی است. صباغیان (۱۳۶۹) به نقل از نولز^۲ می‌نویسد: نیاز آموزشی چیزی است که هر کس باید برای بهبود شرایط زندگی خود برای بهبود موقعیت سازمانی که به آن وابسته است یا برای بهبود شرایط جامعه خویش آن را فرا گیرد.

نیاز آموزشی نیازی ضروری است که، فاصله میان صلاحیت و شایستگی فعلی فرد در حال حاضر با سطح بالاتری از صلاحیت است که برای کارآیی مؤثر او که از سوی فرد یا سازمان یا جامعه مورد نظر بیان شده است.

نیازهای آموزشی و تربیتی: در این پژوهش، منظور از نیازهای آموزشی و تربیتی آگاهیها و مهارتهایی است که والدین (پدر و مادر) برای تربیت فرزندان و برخورد با آنها در زمینه‌های مختلف و دانش‌آموزان برای مقابله با مشکلات و مسائل خود لازم دارند.

نیازسنجی: از نظر براد شاو^۳ (۱۹۷۲) نیازسنجی عبارت از فرآیند تعیین اهداف، مشخص کردن وضع موجود، اندازه‌گیری نیازها و تعیین اولویت‌ها برای عمل است. اسکریون^۴ (۱۹۷۵) نیازسنجی را فرآیند شناخت مسائل، مشکلات و معایب موجود و در نتیجه افزایش بازده عملکرد فرد، گروه یا سازمان مربوطه می‌داند. به زعم سوزز^۵ نظرات و عقاید افراد و گروه‌ها در زمینه نیازها، کانون اصلی نیازسنجی است. شیوه نیازسنجی در این پژوهش با برداشت سوزز بیشتر همخوانی دارد. در پژوهش حاضر چون از انواع الگوهای نیازسنجی مانند هدف محور (براساس رویکردهای رشد و نیازهای هنجاری)، مسئله محور (براساس نظر دانش‌آموزان و نیازهای بیان شده) و تکنیک‌های ایجاد توافق (تکنیک دلفای که نظرخواهی از مشاوران و مدرسان بوده و مبتنی بر نیازهای احساس شده است) بهره گرفته شده است، لذا بیشتر الگوی ترکیبی مورد نظر بوده است.

نیازهای اجتماعی: نیازهای اجتماعی عبارتند از همه نیازهایی که دارای مبانی و پایه‌های اجتماعی هستند (ربر،^۷ ۱۹۸۵). منظور از نیازهای اجتماعی والدین در این پژوهش آگاهی‌هایی است که آنها بازه با زمینه اجتماعی نوجوان همچون ویژگی‌های رشد اجتماعی، ویژگی‌های گروه دوستان و همسالان، معیارهای انتخاب دوستان، آسیبها و مشکلات اجتماعی دارند.

نیازهای روانشناختی: به نیازهایی اطلاق می‌شود که در زمینه رشد روانی فرد است. نیازهای روان‌شناختی دامنه وسیعی دارند (ربر، ۱۹۸۵). در پژوهش حاضر نیازهای روان‌شناختی نوجوان جنبه‌های گوناگون مانند بهداشت روانی، اعتماد به نفس، ویژگی‌های شخصیتی، ویژگی‌های رشد عاطفی و شناختی و غیره را دربر می‌گیرد که ضرورت دارد والدین درباره آنها آگاهی‌های لازم را داشته باشند.

نیازهای اخلاقی - مذهبی - فرهنگی: به نیازهایی گفته می‌شود که در زمینه بعد رشد اخلاقی، تربیت دینی، اعتقادی و فرهنگی نوجوانان است. مواردی چون ویژگی‌های رشد اخلاقی و مذهبی نوجوان، تردیدهای نوجوان درباره اعتقادات مذهبی، مشکلات اخلاقی، مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوان، نقش و اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی و اخلاقی و هویت مذهبی و فرهنگی نوجوان و غیره از جنبه‌های مورد نظر در این پژوهش هستند که عدم آگاهی والدین از آنها به منزله نیازهای اطلاعاتی مطرح می‌شوند.

نیازهای جسمی - بهداشتی: نیازهای جسمی - بهداشتی به مراقبت‌ها و اطلاعاتی گفته می‌شود که در زمینه بهداشت جسمی و مراقبت جسمی نوجوان است. این پژوهش آگاهی‌های والدین در زمینه‌هایی چون مراقبت‌های بهداشتی مربوط به دوره بلوغ، اصول تغذیه و مشکلات تغذیه در دوره بلوغ، تغییرات جسمی و بدنی دوره بلوغ و روشهای آموزش و راهنمایی مربوط به مسائل دوره بلوغ را شامل می‌شود.

مشاوران و مدرسان: مشاور عبارت است از فردی که در مراکز مشاوره خانواده وابسته به انجمن به عنوان متخصص فعالیت می‌کند. مدرس کسی است که نقش معلم و اداره کلاسهای آموزش خانواده (با حضور والدین) را بر عهده دارد.

قومیت: در این پژوهش، منظور از قومیت خرده فرهنگهای موجود در ایران یعنی فارس، ترک، کرد، عرب، بلوچ، ترکمن، گیلک و لر است.

مقدمه

کودک از لحظه شیرخوارگی متأثر از خانواده است و در بزرگسالی این تأثیر پیچیدگی خاص خود را می‌یابد، اما هرگز آدمی قادر به انفکاک از این سیستم نیست و نمی‌توان به مسائل پیرامون آن به صورت فردی نگریست. ابعاد متفاوت خانواده به طرق گوناگون فرد را متأثر می‌سازند (ماسن^۱ و همکاران، ۲۰۰۳). اهمیت خاص مفهوم خانواده را باید در وظیفه متعادل کننده آن در اجتماع بزرگتر جستجو کرد. خانواده فرد را به ساخت اجتماعی بزرگتر مرتبط می‌کند و اجتماع فقط زمانی به حیات خود ادامه می‌دهد که خواسته‌ها و نیازهای آن، چون نیاز به تولید و توزیع غذا، حمایت جوانان و امثال آنها برآورده شود. چگونگی و کیفیت عملکرد خانواده در تحقق یافتن وظایف خویش، شاخصی مناسب برای ارزیابی عملکرد جامعه است. هرچه خانواده دارای عملکرد خوب و سالم‌تر باشد، به همان نسبت ثبات و سلامت جامعه بیشتر تأمین شده است و برعکس، هرچه خانواده از عملکرد بدتر و آشفته‌تر برخوردار باشد، به همان نسبت سلامت جامعه بیشتر تهدید می‌شود (آصفی، ۱۳۵۳). همچنین، پیشرفت روزافزون دانش و تکنولوژی بشری اگرچه لازمه کمال و شکوفایی انسان است، اما چالشهای متعدد را نیز با خود به ارمغان آورده است. از جمله این چالشها تغییرات ارزشی - فرهنگی و فاصله نسله‌ها (شیخی ۱۳۷۷) و تفاوت در نظام ارزشی نسله‌هاست که از آن به شکاف نسله‌ها یاد می‌شود. تیموری (۱۳۷۷)، نظام ارزشهای پدران با پسران سوم دبیرستان شهر تهران را در سال تحصیلی ۷۶-۷۷ مورد بررسی قرار داده است. طی مطالعه مذکور اولویتهای ارزشی پدران عبارت بوده‌اند از: ۱. ارزشهای مذهبی، ۲. ارزشهای اجتماعی، ۳. ارزشهای اقتصادی، ۴. ارزشهای علمی، ۵. ارزشهای سیاسی، ۶. ارزشهای هنری.

در صورتی که اولویتهای ارزشی فرزندان عبارت بوده‌اند از: ۱. ارزشهای اقتصادی، ۲. ارزشهای علمی، ۳. ارزشهای مذهبی، ۴. ارزشهای اجتماعی، ۵. ارزشهای سیاسی،

۶. ارزش‌های هنری. بنابراین همه افرادی که به نحوی از انحاء در تعلیم و تربیت یک جامعه دخالت دارند، باید هدفهای تربیتی را بشناسند، با توجه به اینکه خانواده بیش از سایرین در این اثرگذاری نقش دارد. یکی از مهمترین راهکارهای اجرایی افزایش مهارتهای فرزندان در مقابله با مشکلات، ارائه آموزشهای مبتنی بر نیازهای فرهنگی- اجتماعی جوامع رو به رشد به خانواده‌هاست.

به گفته ماسن و همکاران (۲۰۰۳) دو نهاد خانواده و آموزش و پرورش از اساسی‌ترین نهادهای اجتماعی در هر جامعه به شمار می‌روند. وجه مشترک این دو نهاد از نظر کارکردی، تربیت و ارائه قواعد الگویی و هنجارهای اخلاقی و رفتاری مطلوب به منظور زیستن سعادتمندانه در ابعاد فردی و اجتماعی است. فصل مشترک این دو نهاد علاوه بر رشد و تعالی معنوی و همچنین فراگیری ارزشهای الهی و انسانی، آماده ساختن کودکان و نوجوانان برای بر عهده گرفتن نقشهای خانوادگی (مانند نقشهای پدری، مادری، فرزندی و ...)، نقشهای اجتماعی (شهروندی مطلوب و فعال در امر مشارکت اجتماعی)، نقش اقتصادی (نیروی اقتصادی مولد و کارآ)، نقش فرهنگی (پایبندی به آرمانها و ارزشهای معنوی) و نقش سیاسی (مشارکت فعال در فعالیتهای سیاسی و تصمیم‌گیری گروهی) است.

علاوه بر وجه مشترک و فصل مشترک دو نهاد خانواده و آموزش و پرورش در مورد کارکرد تربیتی و قواعد الگویی و هنجارهای اخلاقی و رفتاری مطلوب و آماده‌سازی کودکان و نوجوانان برای بر عهده گرفتن نقشهای خانوادگی، فضای فرهنگی و هماهنگی خانه با مدرسه تأثیراتی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد.

یارمحمدیان (۱۳۷۶) در پژوهش خود مهم‌ترین عوامل پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس علوم دوره راهنمایی در سراسر کشور را وضعیت فرهنگی خانواده با قدرت تبیین ۳۱٪ و وضعیت فرهنگی مدرسه با قدرت تبیین ۱۵/۱٪ دانسته است. عصاره (۱۳۷۷) در تحقیق خود مهم‌ترین عوامل پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس ریاضی دوره راهنمایی در سراسر کشور را وضع فرهنگی خانواده دانش‌آموز با قدرت تبیین ۳٪ و انجام دادن تکالیف درسی و کار در خانه با قدرت تبیین ۵۸/۰٪ دانسته است.

شرط لازم ایفای مطلوب نقشهای مذکور، فراگیری درونی وظایف مربوط به هر یک از نقشهاست. فراگیری و به تعبیر دیگر آموزش، از طریق عوامل رسمی و غیر رسمی، به صورت مستقیم و غیر مستقیم انجام می گیرد.

خانواده در حکم یکی از نخستین نهادهای جوامع بشری، بیشترین سهم را در فرآیند اجتماعی شدن فرزندان به عهده دارد. با توجه به کم و کیف روابط خانوادگی و تأثیرات عوامل بیرونی به نظر می رسد، میان نظام ارزشی اعضای یک خانواده اختلاف وجود داشته باشد (تیموری ۱۳۷۷).

مهمترین امری که در آموزش خانواده باید مورد توجه قرار گیرد، نیازهای آموزشی آنان است. به عبارت دیگر، باید بدانیم اولیا (پدران و مادران) نیازمند آموزش، چه کسانی هستند و چه نیازهایی دارند؟ در صورتی که برای این سؤال جوابی نیابیم، در آموزش والدین چندان موفق نخواهیم بود، زیرا همان طور پیش از این نیز ذکر شد، والدین انتظار دارند، از آموزش نتایج فوری کسب کنند. حال اگر ندانیم که والدین چه نیازی دارند، چگونه می توانیم برای آموزش آنها برنامه ریزی کنیم تا نتایج مثبتی عاید آنها شود؟ (ثابتی، ۱۳۷۵).

صباغیان (۱۳۶۹) به نقل از نولز می نویسد: نیاز آموزشی چیزی است که هر کس باید برای بهبود شرایط زندگی خود برای بهبود موقعیت سازمانی که به آن وابسته است یا برای بهبود شرایط جامعه خویش آن را فرا گیرد. نیاز آموزشی، فاصله میان صلاحیت و شایستگی فرد در حال حاضر و سطحی بالاتر از صلاحیت است که برای کارآیی مؤثر او که فرد یا سازمان یا جامعه مورد نظر بیان کرده ضروری است.

به گفته شفیع آبادی (۱۳۷۰) در مورد برنامه های آموزش والدین باید به چند پرسش پاسخ دهیم: الف) آموزش چه ضرورتی دارد؟ ب) طول مدت آموزش باید چقدر باشد؟ ج) چه نوع برنامه و چه نوع روشی لازم است.

برنامه ریزی مفید آموزشی برای والدین پس از پاسخ به این پرسشها انجام می شود که چهار مرحله دارد و عبارتند از: ۱. بررسی و تعیین نیازها، ۲. طرح برنامه به منظور ارضای نیاز، ۳. معرفی و شناسایی برنامه، ۴. تشکیل گروه آموزش والدین.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، به منظور برنامه‌ریزی آموزشی برای ارائه الگوهای آموزش خانواده، نخستین و مهمترین مرحله نیازسنجی از خانواده‌ها (والدین) است. تاکنون پژوهشی که نیازهای والدین را با توجه به فاکتورهای گوناگون فرهنگی و اجتماعی به روشنی بررسی کند، انجام نشده و تنها در پژوهش طباطبایی (۱۳۷۹)، نیازهای آموزشی والدین مقطع ابتدایی مورد بررسی قرار گرفته و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه شده است.

اکنون بیش از یک دهه از عمر برنامه‌های آموزش خانواده انجمن اولیا و مربیان کشور می‌گذرد، بنابراین ضروری است که وضعیت موجود آموزش خانواده در کشور، از نظر تناسب آموزشهای ارائه شده با نیازهای والدین شرکت‌کننده بررسی شود تا براساس یافته‌های حاصل از این مطالعه، مسیرهای آینده، طراحی شود و اقدامات عملی برای تحقق یافتن اهداف کلاسها انجام گیرد. عدم شناخت دقیق و همه‌جانبه یا عدم شناخت کافی از نیازهای آموزشی مدرسان و مشاوران خانواده نیز سبب شده است که دست اندرکاران آموزش خانواده در کشور (انجمن اولیا و مربیان، مشاوران، مدرسان و روان‌شناسان خانواده)، با وجود تلاشهای بسیار در زمینه گسترش آموزش خانواده، نتایج مطلوب و قابل قبول به دست نیاورند و ارزیابی عملی و واقع‌گرایانه از فعالیتهای خویش نداشته باشند و در نتیجه، نتوانند برنامه‌ریزی دقیق و متناسب با نیازهای والدین ارائه دهند.

در مطالعه حاضر علاوه بر بررسی نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی با توجه به متغیرهای متفاوت فرهنگی - اجتماعی - اقتصادی، سعی شده است تا نیازهای دانش‌آموزان و همچنین دیدگاه مشاوران و مدرسان آموزش خانواده نیز در این زمینه مورد توجه قرار گیرد تا بتوان با ارائه نیازهای واقعی اولیا و مقایسه آن با نیازهای فرزندان دبیرستانی آنها، هم نسبت به ارائه الگوی آموزش خانواده متناسب با نیازهای واقعی اولیا اقدام کرد و هم متولیان و دست‌اندرکاران نظام خانواده در کشور (از جمله مشاوران، مدرسان و نیز برنامه‌ریزان آموزش و پرورش و نهادهای فرهنگی و اجتماعی) با آشنایی با نیازهای خانواده‌ها بتوانند به منظور همسویی و هماهنگی نظام خانواده و تعلیم و تربیت رسمی کشور و نهادهای فرهنگی اجتماعی برای ارتقا و بهره‌وری بیشتر در نظام تعلیم تربیت کشور برنامه‌ریزی کنند.

پژوهش‌های معدودی در زمینه نیازسنجی والدین صورت گرفته است که در این قسمت به تعدادی از آنها اشاره می‌شود.

• نقاش (۱۳۷۳) در پژوهشی که در زمینه نیازهای آموزشی والدین فرهنگی برای تربیت فرزندان در شهرستان گرمسار انجام داده نتیجه گرفته است که والدین ما اطلاعات خوبی از مسائل تربیتی کودکان دارند، اما آنها به اطلاعاتی دقیق‌تر در این زمینه نیازمندند. اطلاعات والدین از رشد و ویژگیهای آن در دوران کودکی تقریباً در سطح متوسط است و به آگاهیهای بیشتری در این زمینه نیاز دارند. نتایج حاکی از آن است که والدین فرهنگی نیز در این زمینه به آموزش نیاز دارند.

• رسول زاده طباطبایی (۱۳۷۹) پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی کمی و کیفی کلاسهای آموزش خانواده از دیدگاه والدین، مدیران و مدرسین و تأثیر این کلاسها در تغییر نگرش والدین» در ده استان کشور انجام داده است. نتایج حاکی از آن است که حضور مداوم والدین در کلاسهای آموزش خانواده، نگرش آنان نسبت به مسائل آموزشی فرزندانشان را تغییر می‌دهد، ولی نگرش والدین نسبت به مسائل تربیتی کودکان تحت تأثیر کلاسهای آموزش خانواده قرار نمی‌گیرد. همچنین بر اساس اظهارات والدین شرکت‌کننده در کلاسهای آموزش خانواده، ارائه نیمی از مطالب در کلاسها چه از نظر ضرورت و چه از نظر نحوه بیان و کاربردی بودن، مناسب نبوده است. آنان پیشنهاداتی نیز در زمینه آموزش خانواده ارائه داده‌اند.

بر اساس بررسیهایی که انجمن اولیا و مربیان در سال ۱۳۷۴، انجام داده آموزش خانواده تأثیری قابل توجه در کاهش مشکلات دانش آموزان نداشته است، همچنین گروهی از والدین دانش‌آموزان (به ویژه پدران)، از کلاسهای آموزش خانواده استقبال نمی‌کنند. در نتیجه آموزش مادران و سعی در به کارگیری آموزشها در امر تعلیم و تربیت فرزندان، گاهی با عدم استقبال پدران آموزش ندیده و حتی مقاومت کردن آنان همراه می‌شود که ممکن است سبب ایجاد تعارض و مشکلات جدید در خانواده شود. به نظر می‌رسد که یکی از دلایل عدم مشارکت والدین در کلاسهای آموزش خانواده، محتوای برنامه‌های کلاسهای آموزش خانواده باشد که مبتنی بر نیازسنجی از والدین نبوده است.

بررسی نیازهای مادران کودکان بستری در بخشهای مختلف کودکان در بیمارستانهای آموزشی وابسته به دانشگاههای علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهر تهران، حاکی از آن است که نیازهای روانی کلیه واحدهای مورد پژوهش از اهمیت بیشتر نسبت به نیازهای جسمی آنان برخوردارند (شایسته‌قدرتیان ۱۳۷۶).

بررسی نیازها و علایق مطالعاتی نوسوادان در ایران نشان می‌دهد که در هر سه گروه نمونه (نوسواد، آموزشیار و راهنمای تعلیماتی) بیشترین انتخاب برای اولویت نخست در زمینه آگاهیهای اجتماعی بوده است که ۳۳٪ نوسوادان، ۳۸٪ آموزشیاران و ۴۲٪ راهنمایان تعلیماتی را شامل می‌گردد (میرحسینی ۱۳۷۵).

وزارت آموزش و پرورش ایالات متحده آمریکا برای دستیابی آمریکاییان به استاندارد برتر جهانی و مدارس برتر جهان استانداردهایی را برای خانواده‌ها و والدین پیشنهاد می‌کند که از جمله این پیشنهادات این است که مسئولان آموزشی باید منشور والدین را که مسئولیت متقابل مدارس و والدین را مشخص می‌کند تنظیم کنند (چاکر^۹ ۱۹۹۳).

«نقش خانواده به عنوان الگو برای آموزش اعضا» در مقاله‌ای پژوهشی که توسط آنها^{۱۰} نوشته است، خانواده و نقش آموزشی آن را به عنوان عامل اصلی بقا، در جامعه تکنولوژیکی امروز معرفی کرده است. همچنین گفته شده است که یادگیری‌های آموزشی با زمینه خانوادگی هر فرد ارتباط مستقیم بسیار زیاد دارد. این امر نه تنها در مورد کودکان، بلکه در مورد بزرگسالان نیز صادق است. گرایش فرزندان در دستیابی به سطوح آموزشی نیز اگر بالاتر از میزان سطح آموزشی والدینشان نباشد، حداقل همانند و برابر سطح آموزش آنها است. یعنی همان سطوح آموزشی که از سوی والدین به فرزندان انتقال داده می‌شود، در آنها نیز ظاهر خواهد شد. والدینی که سطح آموزشی بالاتری دارند، فرزندان‌شان نیز به سطح آموزش بالاتر دست می‌یابند. به ویژه تأثیر مادر در سطح آموزش و یادگیری فرزند مهم بوده و مادرانی که از آموزش بالاتر برخوردار بوده‌اند، نسبت به دیگران، بیشتر وقت را برای کمک به انجام دادن تکالیف بچه‌ها اختصاص داده‌اند (به نقل از رسول زاده، ۱۳۷۹).

در بررسی‌ای که مرشیر و مک دوناف^{۱۱} (۱۹۸۴) با عنوان «تأثیر جنس، سن، مذهب و شغل در برنامه آموزش خانواده» انجام داده‌اند تأثیرات جنسیت، سن، مذهب و شغل آنها بر نگرش

افراد در مورد چگونگی برنامه‌ریزی آموزش خانواده مطالعه شده است. نتایج، تأثیرات موارد فوق را بر نگرش بزرگسالان تأیید کرده است. پاسخگویانی که از موقعیت‌های شغلی بالاتر برخوردار بودند، نگرش مطلوب‌تری داشتند. همچنین آنها نشان داده‌اند که لازم است برنامه‌ریزی آموزش خانواده بر پایه و اساس مذهب فراگیران صورت گیرد.

پژوهش «درک والدین از نیازهای آموزشی کودک سرآمد» که فلدهاسن و مارک^{۱۲} (۱۹۸۵) در مورد ۳۸۵ خانواده دارای کودکان سرآمد و به منظور اطلاع از درک آن خانواده‌ها از تجارب کودکانشان در مدرسه به عمل آورده‌اند مشخص کرده است که بیشتر والدین، برنامه تحصیلی کنونی مدارس را برای برآورده کردن نیازهای فکری کودکانشان درک نمی‌کنند. از این گذشته، اعتقاد راسخی در میان آنها وجود دارد، مبنی بر اینکه کلاس‌های ویژه تمام وقت برای به فعلیت رساندن توانایی‌های بالقوه کودکان ضروری است.

«شرح الگوی آموزشی در منزل و تصمیم والدین به آموزش فرزندانشان در منزل». عنوان پژوهشی است که گالن و جین^{۱۳} (۱۹۸۷) انجام داده‌اند. در این پژوهش که با ۳۲ نفر از پدر و مادرهای ۱۶ خانواده از طریق مصاحبه در مورد انتخاب آموزش مدرسه ای نظرخواهی به عمل آمده موارد و نتایج زیر به دست آمده است:

۱. آموزش در منزل، بنیان خانواده‌ها را تقویت و مستحکم خواهد کرد.

۲. مدارس، ارزشها و اعتقاداتی را به کودکان می‌آموزند که مستقیماً در تضاد با آن چیزهایی است که والدین مایلند فرزندانشان یاد بگیرند.

۳. والدین تنها نیازهای آموزشی ویژه را برای کودکانشان می‌پسندند.

«آموزش والدین دارای فرهنگ‌های متفاوت (چند فرهنگی)» در این پژوهشی است که استروم، روبرت و سایر همکاران^{۱۴} در سال ۱۹۹۲ به چاپ رسانده‌اند. در این پژوهش از یافته‌هایی صحبت می‌شود که از طریق مصاحبه با والدین مهاجر پناهنده ویتنامی، آمریکای مرکزی و آمریکای جنوبی در شهر آلبرتای کانادا، در مورد نیازهای آموزشی آنان به دست آمده است. گزارش حاکی از آن است که کودکان به زبان مادری خودشان صحبت نمی‌کنند. همچنین این مقاله مطالبی را در زمینه استقلال این کودکان در کانادا دارد. سپس نویسنده برای

برنامه‌های آموزشی والدین چند فرهنگی، کلاس‌هایی را به زبان انگلیسی، ویتنامی و اسپانیایی پیشنهاد می‌کند.

اهداف پژوهش

هدف کلی بررسی نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع تحصیلی متوسطه در استانهای است که از نظر خرده فرهنگها متفاوت هستند.

اهداف اختصاصی این پژوهش عبارتند از:

۱. تعیین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه در ابعاد گوناگون جسمی و بهداشتی، اجتماعی، روانی و اخلاقی، مذهبی و فرهنگی
۲. مقایسه نیازهای آموزشی و تربیتی پدران و مادران دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی در ابعاد گوناگون
۳. تعیین نیازهای روان‌شناختی دانش‌آموزان متوسطه
۴. مقایسه نیازهای آموزشی و تربیتی والدین و دانش‌آموزان مقطع متوسطه در ابعاد چهارگانه
۵. تعیین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان در ابعاد مختلف با توجه به خرده فرهنگها و قومیت‌های متفاوت
۶. تعیین و ارزیابی نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان از دیدگاه مشاوران و مدرسان کلاسهای آموزش خانواده

سؤالات پژوهش

مهمترین سؤالات این پژوهش عبارتند از:

۱. نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه کدامند؟
۲. بین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه در خرده فرهنگهای مختلف چه تفاوت‌هایی وجود دارد؟

۳. بین نیازهای آموزشی و تربیتی پدران و مادران دانش‌آموزان مقطع متوسطه چه تفاوت‌های مشاهده می‌شود؟

۴. نیازهای آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان مقطع متوسطه کدامند؟

۵. بین نیازهای آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان و والدین آنها چه تفاوت‌هایی وجود دارد؟

۶. نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دارای چه ابعادی است؟

۷. از دیدگاه مدرسان و مشاوران خانواده، نیازهای آموزشی و تربیتی والدین در ابعاد مختلف کدامند؟

روش

طرح پژوهش

بررسی حاضر از نظر هدف یک پژوهش کاربردی و به لحاظ روش گردآوری اطلاعات، توصیفی - زمینه‌یابی (پیمایشی) است. این نوع تحقیق به منظور شناخت بیشتر و مطالعه شرایط موجود در رابطه با نیازهای آموزشی در علوم تربیتی کاربرد فراوانی دارد. محققان قصد داشته‌اند تا از طریق پرسشنامه و با استفاده از این شیوه مطالعه، نظرات والدین (پدر و مادر)، دانش‌آموزان و مدرسان و مشاوران خانواده در خرده فرهنگها و قومیت‌های مختلف موجود در ایران را در زمینه نیازهای آموزشی و تربیتی والدین و دانش‌آموزان مورد بررسی قرار دهند تا ضمن پاسخگویی به سؤالات پژوهشی، برای طراحی الگوی اثرگذار آموزش خانواده در آینده مورد استفاده قرار گیرد. ضمناً الگوی نیازسنجی این پژوهش یک الگوی ترکیبی است.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری: در پژوهش حاضر سه جامعه آماری مورد نظر بوده است:

الف) کلیه والدین (پدر و مادر) و دانش‌آموزان دختر و پسر مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه سراسر کشور در سال تحصیلی ۸۲-۸۱.

ب) کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه سراسر کشور در سال تحصیلی ۸۱-۸۲.

ج) کلیه مدرسان کلاسهای آموزش خانواده و مشاوران مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده وابسته به انجمن اولیا و مربیان مشغول به خدمت در سال تحصیلی ۸۱-۸۲.

نمونه آماری و روش نمونه‌گیری: تعداد نمونه نهایی تحقیق ۴۴۳۲ نفر (۱۳۸۴ پدر، ۱۳۰۲ مادر، ۱۴۱۹ دانش‌آموز و ۳۲۷ مدرس و مشاور) بوده است. این آزمودنی‌ها بر اساس روش‌های نمونه‌گیری زیر انتخاب شدند:

با توجه به متغیر قومیت و خرده فرهنگ‌های عمده موجود در کشور، استان خوزستان برای قومیت عرب، استان لرستان برای قومیت لر، استان کردستان برای قومیت کرد، استان سیستان و بلوچستان برای قومیت بلوچ، استان فارس برای قومیت فارس، استان گلستان برای قومیت ترکمن و استان گیلان برای قومیت گیلک به صورت هدفدار انتخاب شدند. همچنین استان آذربایجان شرقی به صورت تصادفی ساده از میان استان‌های ترک زبان گزینش شد. علاوه بر این، تهران نیز به عنوان یک کلان شهر که ترکیبی از انواع خرده فرهنگ‌هاست انتخاب شد. در هر استان سه شهر در نظر گرفته شد. در استانهای انتخابی هشت‌گانه (غیر از تهران) مراکز استانها نیز به صورت هدفدار گزینش شد. در شهرهای مرکز استان، شیوه انتخاب یک ناحیه آموزش و پرورش و همچنین شیوه انتخاب دو شهر هر استان به صورت تصادفی ساده (قرعه‌کشی) بوده است. بدین شکل که از منطقه جغرافیایی شمال استان یک شهر و از منطقه جغرافیایی جنوب یک شهر پس از فهرست کردن آنها به صورت قرعه‌کشی انتخاب شد. در مجموع ۲۵ شهر (با تهران) مشخص شدند. در تهران مناطق آموزش و پرورش به سه بخش برخوردار، نیمه برخوردار و نابرخوردار (شمال، مرکز و جنوب) تقسیم و از هر بخش یک منطقه آموزش و پرورش انتخاب شد. شهرهای انتخاب شده عبارت بودند از:

- استان آذربایجان شرقی: اهر، تبریز، مراغه
- استان خوزستان: خرمشهر، اهواز، شادگان
- استان سیستان و بلوچستان: زابل، زاهدان، ایرانشهر

- استان فارس: آباده، شیراز، فسا
 - استان لرستان: بروجرد، خرم آباد، الیگودرز
 - استان کردستان: سقز، سنندج، کامیاران
 - استان گلستان: گمیشان، گرگان، بندر ترکمن
 - استان گیلان: کلاچای، رشت، رودبار
 - شهر تهران: مناطق یک، شش و هفده آموزش و پرورش
- سپس همه مدارس انتخاب شده هر شهر و منطقه بر اساس مقطع متوسطه و جنسیت به تفکیک فهرست شده و در نهایت یک مدرسه دخترانه و یک مدرسه پسرانه به شیوه تصادفی ساده گزینش شد. همچنین فهرست همه کلاسهای هر پایه تحصیلی در این مدارس تهیه و از هر پایه تحصیلی یک کلاس به شکل تصادفی انتخاب شد و در هر کلاس دانش آموزانی که با اعداد فرد (.....-۷-۵-۳-۱) در دفتر کلاس مشخص شده بودند، تا دستیابی به تعداد مورد نظر (هر پایه ۱۴ نفر) گزینش شدند. پس از آن دانش آموزان و والدین آنها (هم پدر و هم مادر) مورد نظرسنجی قرار گرفتند. شیوه انتخاب مدرسان و مشاوران فعال در هر شهر یا ناحیه آموزش و پرورش، بر اساس قابلیت دسترسی به آنها بود. با توجه به روال نمونه‌گیری، در این پژوهش از روشهای نمونه‌گیری تصادفی ساده، تصادفی منظم و تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است.
- جداول شماره ۱ و ۲ تعداد و انواع آزمودنی‌های شرکت‌کننده در این پژوهش را، در استان‌های مختلف نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱
والدین و دانش‌آموزان مقطع متوسطه شرکت‌کننده در پژوهش

ردیف	استان	پدر (نفر)	مادر (نفر)	دانش‌آموز (نفر)	کل (نفر)
۱	آذربایجان شرقی	۱۸۵	۱۸۴	۱۵۲	۵۲۱
۲	خوزستان	۱۶۲	۱۶۵	۱۷۴	۵۰۱
۳	سیستان و بلوچستان	۱۲۳	۱۰۱	۱۱۲	۳۳۶
۴	فارس	۱۴۲	۱۴۱	۱۶۹	۴۵۲
۵	لرستان	۲۱۳	۲۱۴	۲۱۵	۶۴۲
۶	کردستان	۴۹	۱۶	۷۷	۱۴۲
۷	گلستان	۱۳۵	۱۳۱	۱۳۶	۴۰۲
۸	گیلان	۲۶۶	۲۴۵	۲۶۴	۷۷۵
۹	شهر تهران	۱۰۹	۱۰۵	۱۲۰	۳۳۴
	کل شرکت‌کنندگان	۱۳۸۴	۱۳۰۲	۱۴۱۹	۴۱۰۵

جدول شماره ۲

تعداد مدرسان و مشاوران خانواده و مدرسان شرکت‌کننده در پژوهش

ردیف	استان	تعداد
۱	آذربایجان شرقی	۷۳
۲	خوزستان	۳۴
۳	سیستان و بلوچستان	۱۱
۴	فارس	۴۸
۵	لرستان	۳۱
۶	کردستان	۳۱
۷	گلستان	۲۹
۸	گیلان	۳۹
۹	شهر تهران	۳۱
	کل شرکت‌کنندگان	۳۲۷

ابزارهای پژوهش

برای تحقق اهداف مورد نظر این پژوهش و تعیین نیازهای تربیتی و آموزشی والدین و دانش‌آموزان، مهمترین روش گردآوری اطلاعات، پرسشنامه بوده و در این راستا از سه پرسشنامه نظرسنجی استفاده شده است. محور اصلی تدوین این پرسشنامه‌ها و فهرست نمودن نیازهای احتمالی آزمودنی‌ها، نظریه‌های موجود روان‌شناسی رشد در ابعاد مختلف و دیدگاه‌های کارشناسان بوده است. همچنین، پس از ساخت ابزارها، در مرحله مطالعه مقدماتی نظرات شش تن از صاحب‌نظران و متخصصان روان‌شناسی و علوم تربیتی فعال در حوزه آموزش و مشاوره خانواده در مورد بخشهای گوناگون گردآوری شد. داوران میزان تناسب هر سؤال را با توجه به اهداف تحقیق، بر اساس یک مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای از «خیلی کم» تا «خیلی زیبا» مشخص کردند. نتایج حاکی از اعتبار صوری قابل قبول برای پرسشنامه‌ها بوده است. این پرسشنامه‌ها عبارتند از:

الف) پرسشنامه نظر سنجی والدین دانش‌آموزان دبیرستانی: این پرسشنامه علاوه بر مقدمه‌ای در مورد اهداف تحقیق و سؤالاتی چند درباره ویژگی‌های جمعیت شناختی و هویتی آزمودنی‌ها، حاوی ۳۸ بخش (۳۴ سؤال بسته و ۴ سؤال باز) در ابعاد گوناگون بود. آزمودنی‌ها پاسخ‌های خود را بر مبنای یک مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای از خیلی زیاد (۵) تا خیلی کم (۱) مشخص می‌کردند. این ابعاد عبارت بودند از: بعد جسمی - بهداشتی (با ۶ بخش)، بعد اجتماعی (با ۷ بخش)، بعد روان‌شناختی (شامل جنبه‌های ذهنی، عاطفی - هیجانی و تحصیلی با ۱۶ بخش) و بعد اخلاقی - مذهبی (با ۹ بخش). پرسشنامه نظرسنجی از سوی والدین دانش‌آموز (هم پدران و هم مادران) تکمیل می‌شد. ضریب همسانی درونی (آلفای کرونباخ) به دست آمده ۰/۹۶ بود که مبین پایایی قابل توجه این پرسشنامه است.

ب) پرسشنامه نظرسنجی دانش‌آموزان: در این پرسشنامه علاوه بر مقدمه‌ای در مورد اهداف تحقیق و سؤالاتی درباره ویژگی‌های شخصی و خانوادگی و دو سؤال در زمینه سن بلوغ، حاوی ۵۴ گویه (۴۹ سؤال بسته و ۵ سؤال باز) در زمینه نیازهای نوجوان در ابعاد گوناگون مورد نظر بود. ابعاد مورد نظر عبارت بودند از: بعد جسمی - بهداشتی (۱۲ سؤال)، بعد خانوادگی (۱۱ سؤال)، بعد تحصیلی - شغلی (۱۶ سؤال)، بعد اخلاقی - مذهبی (۸ سؤال)

و بعد فرهنگی-اجتماعی (۸ سؤال). سؤالات پرسشنامه براساس یک مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای پاسخ داده می‌شد. این پرسشنامه را باید دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه تکمیل می‌کردند. درباره روایی این پرسشنامه می‌توان گفت که تدوین آن با توجه به نظریه‌های معتبر روانشناسی رشد در ابعاد گوناگون صورت گرفت و علاوه بر این از نظرات ۶ متخصص و کارشناس زمینه اعتبار صوری استفاده شد. ضریب همسانی محاسبه شده (آلفای کرونباخ) نیز ۰/۹۱ بوده که قابل توجه است.

ج) پرسشنامه نظرسنجی مشاوران و مدرسان: این پرسشنامه شامل مقدمه‌ای راجع به هدف پژوهش، اطلاعات کلی در زمینه ویژگی‌های فردی، شغلی و آموزشی مدرسان آموزش خانواده و مشاوران مراکز مشاوره خانواده انجمن اولیاء و مربیان و همچنین ۶۳ سؤال (۵۸ سؤال بسته و ۶ سؤال باز) در رابطه با نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان در دوره‌های مختلف تحصیلی، از دیدگاه مدرسان و مشاوران بود. نیازهای آموزشی والدین در چهار بعد کلی مطرح شده بود. این ابعاد عبارت بودند از: بعد فرهنگی-اجتماعی (۱۸ سؤال)، بعد اخلاقی-مذهبی (۲۰ سؤال)، بعد روان‌شناختی (۱۳ سؤال) و بعد جسمی-بهداشتی (۱۱ سؤال). سؤال آخر پرسشنامه مربوط به پیشنهادات و انتقادات آزمودنی‌ها در زمینه نیازهای والدین و کلاسهای آموزش خانواده بود. بر اساس نظر داوران، پرسشنامه دارای اعتبار صوری جالب توجهی از نظر آماری بوده است. همچنین ضریب همسانی درونی محاسبه شده یا آلفای کرونباخ ۰/۹۵ بود.

شیوه‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های گردآوری شده در این پژوهش با استفاده از روش‌ها و شاخص‌های آمار توصیفی شامل انواع فراوانی‌ها، میانگین و انحراف معیار و همچنین روش‌ها و شاخصهای آمار استنباطی شامل آمارهای پارامتریک مثل آزمون t تک‌نمونه‌ای، آزمون t برای مقایسه اختلاف دو میانگین، آزمون F و آمارهای غیر پارامتریک مثل آزمون خی دو، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. قابل ذکر است که برای انجام تحلیل‌ها از برنامه آماری SPSS تحت ویندوز نسخه ۹/۰۵ استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

الف) یافته‌های مربوط به آزمودنی‌ها

- میانگین سنی پدران ۴۶/۵۱ و میانگین سنی مادران ۴۱/۲۶ بود. همچنین میانگین درآمد خانواده (به هزار تومان) ۷۸/۳۰، میانگین عدۀ دختران ۲/۲۶ نفر، میانگین عدۀ پسران ۲/۱۷ نفر و میانگین عدۀ فرزندان خانواده ۴/۱۷ نفر بوده است.
- بالاترین سطح مدرک تحصیلی پدران و مادران دیپلم ۲۷ درصد و پایین‌ترین سطح دکتری ۰/۰۳ درصد بود.
- ۳۸/۱۵ درصد پدران کارمند و ۱/۸۸ درصد آنها بی‌کار بوده‌اند.
- ۸۲/۵ درصد مادران خانه‌دار، ۱۰/۶ درصد شاغل آزاد و ۱/۵۴ درصد آنان کارمند بودند.
- ۴۸/۳ درصد دانش‌آموزان پسر و ۵۱/۷ درصد دختر بودند و ۹۸/۷ درصد آنان به سن بلوغ رسیده بودند. همچنین محل تولد ۸۹/۹ درصد آنان استان محل سکونت‌شان (بومی) و محل تولد بقیه دیگر استانها (غیر بومی) بود.
- بیشترین عدۀ دانش‌آموزان در پایه دوم (۴۰/۱ درصد) مشغول به تحصیل بودند. متداولترین زبان، زبان فارسی (۶۸/۹ درصد) بود و زبان عربی پایین‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده بود.
- میانگین سنی دانش‌آموزان برای دختران ۱۶/۱ و برای پسران ۱۶/۰۴ بود.
- میانگین سن بلوغ برای پسران ۱۴/۳۶ و برای دختران ۱۳/۶۴ گزارش شد.
- ۶۷ درصد مدرسان و مشاوران را مردان و ۳۷ درصد آنان را زنان تشکیل می‌دادند.
- بیشترین عدۀ مدرسان و مشاوران (۸۰/۷۳ درصد) دارای مدرک لیسانس و کمترین عدۀ آنها (۰/۰۳ درصد) دارای مدرک دیپلم بودند.

ب) نتایج مربوط به سؤالات تحقیق

- جدول شماره (۳) مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه را بر اساس اولویت‌بندی نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	عوامل مؤثر در ایجاد مشکل اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با آن در نوجوانان	۹۲/۶
۲	مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی	۹۰/۲۲
۳	آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی (مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان) و روشهای پیشگیری از آنها	۸۸/۳۸
۴	نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دبیرستانی	۸۷/۷۲
۵	ویژگیهای گروه دوستان و همسالان و تأثیرات آنان بر نوجوانان	۸۷/۳۴
۶	ویژگیهای رشد اخلاقی و مذهبی نوجوانان در دوره بلوغ	۸۷/۲۶
۷	اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی و هویت مذهبی و فرهنگی نوجوانان	۸۷/۲۴
۸	مراقبت‌های بهداشتی دوره بلوغ	۸۷/۱
۹	اصول تغذیه و مشکلات آن در دوره بلوغ در دانش‌آموزان دبیرستانی	۸۶/۶۲
۱۰	شیوه پاسخگویی منطقی به پرسش‌ها و تردیدهای نوجوانان درباره اعتقادات مذهبی	۸۶/۴
۱۱	مشکلات اخلاقی رایج در دوره بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها	۸۶/۱۲
۱۲	ایجاد زمینه‌های ارتباط نوجوانان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر	۸۶/۰۶
۱۳	بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری رایج در دوره بلوغ	۸۵/۹۸
۱۴	مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوانان	۸۵/۸۲
۱۵	مهمترین تغییرات بدنی و جنسی نوجوانان در دوره دبیرستان	۸۵/۲۶

میانگین نیازهای والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه با توجه به هر سؤال پرسشنامه در حدودی ۴/۱۴ (با انحراف معیار ۰/۹۸) تا ۴/۶۳ (با انحراف معیار ۰/۷) بوده که مقایسه آنها با میانگین فرضی جامعه نشان داده است که همه میانگین‌های سؤالات با میانگین فرضی تفاوت

آماري داشتند (آلفای ۰/۰۰۰۱). مقادير t محاسبه شده از ۶۶/۶۳ تا ۱۱۷/۴۸ بوده است. محاسبه فراواني‌های مربوط به گزینه‌های هر سؤال نیز نشان داد که همه مقادير خي دو به نفع گزینه‌های «زیاد» و «خیلی زیاد» در سطح آلفای ۰/۰۰۰۱ معنادار بوده است و مقادير خي دو به دست آمده از ۱۶۲۲/۲۱ الی ۴۸۷۸ بود. برای تعیین اولويت نیازها، میانگین‌ها مرتب شد و ۱۵ نیاز اول با توجه به فراواني آنها استخراج شد.

در زمینه نیازهای آموزشی و تربیتی والدین در خرده فرهنگهای متفاوت، از نظر نوع نیازهای والدین در این مقطع در میان خرده فرهنگها تفاوتی مشاهده نمی‌شود، اما از نظر اولويت‌بندی در میان نوع نیازهای والدین تفاوت وجود دارد که به سبب جلوگیری از طولانی شدن بحث در این بخش به آنها اشاره نمی‌شود. به عنوان نمونه، اولین نیاز والدین در مقطع متوسطه در سطح کشور آشنایی با عوامل مؤثر در ایجاد مشکل اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با این مشکل در نوجوانان است. از ۹ خرده فرهنگ، ۷ خرده فرهنگ (استانهای آذربایجان غربی، سیستان و بلوچستان، خوزستان، فارس، گلستان، گیلان و شهر تهران) این نیاز به عنوان اولويت اول نیازهای والدین ذکر شده است و خرده فرهنگهای لرستان و کردستان این نیاز را در اولويت سوم مورد تأکید قرار داده‌اند. همچنین نیاز دوم در سطح کشور در مقطع متوسطه، آشنایی با مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی است که از ۹ خرده فرهنگ، ۷ خرده فرهنگ (شهر تهران و استانهای خوزستان، فارس، لرستان، کردستان، گلستان و گیلان) هماهنگ با اعلام نیاز در سطوح کشوری این نیاز را در اولويت دوم ذکر کرده‌اند و خرده فرهنگهای آذربایجان غربی و سیستان و بلوچستان آن را در اولويت سوم و چهارم مورد تأکید قرار داده‌اند.

مقایسه نیازهای پدران و مادران دانش‌آموزان مقطع متوسطه نشان داد که مادران دانش‌آموزان دبیرستانی آشنایی والدین با مهمترین تغییرات بدنی و جنسی نوجوانان ($t=2/118, P=0/034$)، روشهای آموزش و راهنمایی مسائل بلوغ به نوجوانان ($t=2/786, P=0/005$) و مراقبتهای بهداشتی مربوط به دوره بلوغ ($t=2/803, P=0/005$) را در مقایسه با پدران مهمتر می‌دانستند. نیازهای پدران و مادران دانش‌آموزان مقطع متوسطه به تفکیک در جداول شماره ۴ (نیازهای پدران) و ۵ (نیازهای مادران) آورده شده است.

جدول شماره ۴

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی پدران دانش‌آموزان مقطع متوسطه

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	عوامل مؤثر در ایجاد مشکل اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با آن در نوجوانان	۹۲/۴۴
۲	مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی	۹۰
۳	آسیبها و مشکلات اجتماعی احتمالی مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان و روشهای پیشگیری از آنها	۸۸/۲۸
۴	نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دبیرستانی	۸۷/۴۶
۵	اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی، هویت مذهبی و فرهنگی نوجوانان	۸۷/۳۲
۶	ویژگیهای گروههای دوستان و همسالان و تأثیرات آنها بر نوجوانان	۸۷/۲۸
۷	ویژگیهای رشد اخلاقی و مذهبی نوجوانان در دوره بلوغ	۸۷/۱
۸	مراقبتهای بهداشتی در دوره بلوغ	۸۶/۲۶
۹	شیوه پاسخگویی منطقی به پرسشها و تردیدهای نوجوانان درباره اعتقادات مذهبی	۸۶/۱۴
۱۰	اصول تغذیه و مشکلات مربوط به آن در دوره بلوغ	۸۶/۱۲
۱۱	زمینه های ارتباط نوجوانان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر	۸۵/۸
۱۲	مشکلات اخلاقی رایج در دوره بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها	۸۵/۸
۱۳	بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری شایع در دوره بلوغ	۸۵/۵۸
۱۴	مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوانان	۸۵/۵
۱۵	برخورد مناسب و منطقی والدین در برابر تفکر انتقادی و تردیدهای نوجوانان درباره نظرات دیگران	۸۵/۱۶

تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه دانش‌آموزان مقطع متوسطه نشان می‌دهد که بجز نیازهای مربوط به سؤالات ۸، ۱۰، ۱۱، ۳۳، ۳۷ و ۳۸ پرسشنامه، میانگین‌های مربوط به نیازها براساس آزمون t تک نمونه‌ای از نظر آماری (در سطح آلفای ۰/۰۰۰۱)، بزرگتر از میانگین فرضی جامعه هستند و مقادیر t از ۸/۱۱ تا ۱۲۶/۵۹ است. همچنین تحلیل با استفاده از آزمون خی دو نیز نشان می‌دهد که بجز نیازهای مربوط به سؤالات ۸، ۱۰، ۱۱، ۳۳، ۳۷ و ۳۸ در دیگر فراوانی‌ها میانگینها به نفع «زیاد» و «خیلی زیاد» در سطح آلفای ۰/۰۰۰۱ معنادار است. مقادیر خی دو به دست آمده از ۲۹۳/۱ تا ۳۱۹۳/۶۹ است. پانزده نیاز اول دانش‌آموزان مقطع متوسطه، براساس میانگین‌ها و همچنین فراوانی‌های آنها استخراج و در جدول شماره ۶ نشان داده شده است.

جدول شماره ۵

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی مادران دانش‌آموزان مقطع متوسطه

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	عوامل مؤثر در ایجاد مشکل اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با آن در نوجوانان	۹۲/۷۶
۲	مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی	۹۰/۴۸
۳	آسیبها و مشکلات اجتماعی احتمالی مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان و روشهای پیشگیری از آنها	۸۸/۴۸
۴	نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دبیرستانی	۸۸
۵	مراقبتهای بهداشتی در دوره بلوغ	۸۷/۹۸
۶	ویژگیهای رشد اخلاقی و مذهبی نوجوان در دوره بلوغ	۸۷/۴۴
۷	ویژگیهای گروههای دوستان و همسالان و تأثیرات آنها بر نوجوانان	۸۷/۴
۸	اهمیت نقش الگوی والدین در تربیت دینی، هویت مذهبی و فرهنگی نوجوانان	۸۷/۱۸
۹	اصول تغذیه و مشکلات مربوط به آن در دوره بلوغ	۸۷/۱۴
۱۰	نحوه پاسخگویی به پرسشها و تردیدهای نوجوانان درباره اعتقادات مذهبی	۸۶/۶۶
۱۱	مشکلات اخلاقی رایج در دوره بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها	۸۶/۴۶
۱۲	بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری شایع در دوره بلوغ	۸۶/۴۲
۱۳	زمینه‌های ارتباط نوجوانان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر	۸۶/۳۲
۱۴	مسأله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوانان	۸۶/۱۴
۱۵	مهمترین تغییرات بدنی و جنسی نوجوانان در دوره دبیرستان	۸۵/۹۶

جدول شماره ۶

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان مقطع متوسطه

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	ارج نهادن به روابط گرم و صمیمی، در میان اعضای خانواده	۹۵/۳۲
۲	ضرورت رفتن به مدرسه	۹۳/۵۸
۳	اعتماد والدین به نوجوان	۹۲/۶۴
۴	اهمیت آشنایی دختران و پسران با یکدیگر پیش از ازدواج	۹۰/۱
۵	ایجاد احساس امنیت و آرامش در نوجوان در کنار خانواده	۸۹/۳۶
۶	توجه کردن والدین به تغذیه و بهداشت نوجوان	۸۹/۱
۷	ضرورت انجام دادن فرائض مذهبی	۸۹/۱
۸	آگاهی یافتن از اصول بهداشتی	۸۸/۳۶
۹	لزوم هماهنگی اعتقادات مذهبی والدین با میزان عمل کردن آنها به این اعتقادات	۸۸/۱
۱۰	ضرورت انجام دادن فعالیتهای ورزشی برای حفظ سلامت نوجوان	۸۸/۰۶
۱۱	ضرورت حمایت نوجوان از سوی والدین در مواقع بحرانی و بروز مشکلات	۸۷/۹۲
۱۲	اهمیت احترام و رعایت حقوق متقابل در خانواده	۸۷/۵۴
۱۳	نیاز به تأیید و پذیرفته شدن در میان اعضای خانواده	۸۷/۴
۱۴	داشتن اطلاعات لازم درباره دوره بلوغ و تغییرات جسمی، جنسی و روانی	۸۶/۷۴
۱۵	اهمیت احترام گذاشتن به قوانین در بازیها، ورزشها و دیگر فعالیتهای گروهی	۸۶/۶۴

چنان که ملاحظه می‌شود دانش‌آموزان دبیرستانی روابط گرم و رعایت حقوق متقابل در خانواده نیاز به داشتن احساس اعتماد و امنیت در محیط خانواده و احترام گذاشتن به قانون، ضرورت انجام دادن فرایض دینی، داشتن اطلاعات مربوط به دوره بلوغ و تغییرات جسمی و جنسی، آگاهی از اصول بهداشتی، ضرورت رفتن به مدرسه، اهمیت توجه والدین به امر تغذیه و بهداشت نوجوان و نیز به سبب ضرورت ارتباط با جنس مخالف و مسئله ازدواج، اهمیت آشنایی پیش از ازدواج دختران و پسران با یکدیگر را مورد تأکید قرار داده‌اند، همچنین اهمیت دادن نوجوانان دبیرستانی به ضرورت هماهنگی اعتقادات مذهبی والدین با میزان عمل کردن آنها به این اعتقادات، نشان‌دهنده حساسیت آنان به صداقت والدین در زمینه هماهنگی قول و عمل آنهاست. ضرورت انجام دادن فعالیتهای ورزشی برای حفظ سلامت نوجوان نیز مورد توجه این دانش‌آموزان قرار گرفته است. نوجوانان دبیرستانی همچنین نیاز خود به حمایت

شدن از سوی والدین در مواقع بحرانی و بروز مشکلات را به عنوان نیازی جدی مورد تأکید قرار داده‌اند.

براساس سؤالات باز پرسشنامه، چهار مورد از مهمترین نیازهای دانش‌آموزان مقطع متوسطه درباره والدین عبارت بودند از: ۱) درک کردن نوجوان (۱۲ درصد)، ۲) اهمیت دادن به خواسته‌های نوجوان (۱۱ درصد)، ۳) ایجاد محیطی آرام برای تحصیل (۸ درصد) و ۴) تبعیض قائل شدن میان فرزندان (۷ درصد).

برای مشخص شدن پاسخ سؤال ۵ و پی بردن به تشابهات و تفاوت‌های موجود، نیازهای جدول شماره ۳ (نیازهای والدین دانش‌آموزان متوسطه) و نیازهای جدول شماره ۶ (نیازهای دانش‌آموزان مقطع متوسطه) را می‌توان با هم مقایسه کرد، مشاهده خواهد شد که از نظر کیفی و محتوایی تفاوت‌هایی وجود دارد.

بررسیهای انجام شده در زمینه نیازهای آموزشی و تربیتی والدین نشان می‌دهند که نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه دارای ابعاد جسمی و بهداشتی، اجتماعی، روانی، اخلاقی، مذهبی و فرهنگی است.

در جدول شماره ۷ نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه در بعد جسمی و بهداشتی آمده است. بر اساس این بررسیها میانگین نیازهای این بعد از ۴/۲۵ (با انحراف معیار ۰/۷۹) تا ۴/۵۱ (با انحراف معیار ۰/۷۷) است.

جدول شماره ۷

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه در بعد جسمی و بهداشتی

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	آشنایی والدین با مشکلات و انحرافات جنسی دوره نوجوانی	۹۰/۲۴
۲	مراقبتهای بهداشتی دوره بلوغ	۸۷/۱
۳	اصول تغذیه و مشکلات مربوط به آن در دوره بلوغ	۸۶/۶۲
۴	مهمترین تغییرات بدنی و جنسی نوجوانان در دوره دبیرستان	۸۵/۲۶
۵	روشهای آموزش و راهنمایی مسائل دوره بلوغ به نوجوانان	۸۴/۹۴

جدول شماره ۸ نیازهای اساسی والدین دانش‌آموزان متوسطه را در بعد اجتماعی نشان می‌دهد. براساس اطلاعات به دست آمده، میانگین این نیازها از ۴/۲۳ (با انحراف معیار ۰/۸۵) تا ۴/۶۳ (با انحراف معیار ۰/۷) است.

جدول شماره ۸

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه در بعد اجتماعی

درصد فراوانی	نیازهای آموزشی و تربیتی	شماره اولویت
۹۲/۶	عوامل مؤثر در ایجاد مشکل اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با آن در نوجوانان	۱
۸۸/۳۸	آسیبها و مشکلات اجتماعی احتمالی مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان و روشهای پیشگیری از آن	۲
۸۷/۳۴	ویژگیهای گروههای دوستان و همسالان و تأثیرات آنها بر نوجوانان	۳
۸۶/۰۶	زمینه‌های ارتباط نوجوانان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر	۴
۸۴/۹۲	تأکید بر مهمترین ویژگیهای رشد اجتماعی در نوجوانان	۵
۸۴/۶۶	معیارهای انتخاب دوست از سوی نوجوانان و شیوه‌های مداخله مناسب خانواده	۶

جدول شماره ۹ نیازهای شناسایی شده والدین دانش‌آموزان متوسطه را در بعد روان‌شناختی و تحصیلی نشان می‌دهد. میانگین این نیازها از ۴/۱۶ (با انحراف معیار ۰/۸۷) تا ۴/۳۹ (با انحراف معیار ۰/۷۷) بوده است.

جدول شماره ۹

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان
مقطع متوسطه در بعد روان‌شناختی و تحصیلی

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دبیرستانی	۸۷/۷۲
۲	بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری شایع در دوره بلوغ	۸۶
۳	نقش رابطه والدین با نوجوانان در آستانه دوره بلوغ	۸۵/۲
۴	نقش عوامل گوناگون مؤثر در یادگیری و پیشرفت تحصیلی نوجوانان در دوره دبیرستان	۸۵/۱۴
۵	انواع مشکلات مربوط به تحصیل و سازگاری با مدرسه و علل این مشکلات در نوجوانان دبیرستانی	۸۵
۶	برخورد مناسب و منطقی والدین در برابر تفکر انتقادی و تردیدهای نوجوان درباره نظرات دیگران	۸۴/۸۸
۷	ویژگیهای شخصیتی نوجوانان در دوره دبیرستان	۸۴/۸
۸	اهمیت رابطه خانه و مدرسه در بهبود شرایط تحصیلی، درسی و رفتاری نوجوانان در دبیرستان	۸۴/۵۴
۹	رشد عاطفی و ویژگیهای رفتارهای عاطفی و هیجانی (مانند پرخاشگری و زود رنجی) در دوره بلوغ	۸۴/۵۲
۱۰	ویژگیهای عقلی و ذهنی نوجوان در دوره دبیرستان	۸۴/۳
۱۱	نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی در رشد فکری و شناختی	۸۳/۹۶
۱۲	مسئله رشد هویت و استقلال طلبی	۸۳/۵۶
۱۳	نقش تغییرات بدنی و جنسی در بروز رفتارهای عاطفی و هیجانی	۸۳/۵۴
۱۴	انواع واکنشها و رفتارهای عاطفی و علل بروز آنها در دوره بلوغ	۸۳/۴۴
۱۵	آگاهی دادن در زمینه رشته های گوناگون تحصیلی و نحوه هدایت شغلی نوجوان	۸۳/۱

در جدول شماره ۱۰ مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان متوسطه در بعد اخلاقی، مذهبی و فرهنگی نشان داده شده است. میانگین‌های به دست آمده این نیازها از ۴/۰۵ (با انحراف معیار ۰/۹) تا ۴/۳۶ (با انحراف معیار ۰/۷۲) است.

جدول شماره ۱۰

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان
قطع متوسطه در بعد اخلاقی، مذهبی و فرهنگی

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	ویژگیهای رشد اخلاقی و مذهبی نوجوانان در دوره بلوغ	۸۷/۲۶
۲	اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی، هویت مذهبی و فرهنگی	۸۷/۲۴
۳	شیوه پاسخگویی منطقی به پرسشها و تردیدهای نوجوانان درباره اعتقادات مذهبی	۸۶/۴
۴	مشکلات اخلاقی رایج در دوره بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها	۸۶/۱۲
۵	مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوانان	۸۵/۸۲
۶	تأثیرات ماهواره و اینترنت بر رفتار و شخصیت نوجوانان	۸۳/۷۴
۷	شیوه‌های مناسب برخورد با نحوه لباس پوشیدن و آرایش کردن نوجوانان	۸۲/۷۲
۸	شیوه‌های برنامه‌ریزی مناسب برای اوقات فراغت نوجوانان	۸۱/۰۲

مهمترین نیازهای آموزشی والدین در بعد اجتماعی- فرهنگی از دیدگاه مدرسان و مشاوران در جدول شماره ۱۱ آورده شده است. میانگین این نیازها از ۳/۸۵ تا ۴/۷۶ است. با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای و مقایسه میانگین‌ها با میانگین فرضی جامعه (۳ «متوسط»)، می‌توان مشخص کرد که همه میانگین‌های به دست آمده دارای تفاوت آماری در سطح خطای ۰/۰۰۱ هستند و مقادیر t به دست آمده از ۱۷/۰۸ تا ۵۶/۲۳ است. استفاده از آزمون خی دو برای مقایسه انواع فراوانی گزینه‌های هر سؤال نشان می‌دهد که همه فراوانی‌های مربوط به

گزینه «زیاد» و «خیلی زیاد» هر سؤال، در مقایسه با سایر گزینه‌ها در سطح خطای ۰/۰۰۰۱ معنادار هستند. مقدار خی دو به دست آمده از ۱۹۳/۷۷ تا ۵۲۶/۳۴ است.

جدول شماره ۱۱

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین از دیدگاه
مدرسان و مشاوران در بعد اجتماعی - فرهنگی

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	مسائل مربوط به بزهکاری نوجوانان، کژرویه‌های اجتماعی، علل بروز و شیوه‌های برخورد با آنها	۹۵/۲۲
۲	دوست یابی و تأثیرات آن در زندگی نوجوانان	۹۲/۶۶
۳	فرآیند اجتماعی کردن و اجتماعی شدن نوجوانان	۹۱/۲۸
۴	قانونمندی، رعایت قوانین اجتماعی و نحوه درونی کردن آن در فرزندان نوجوان	۹۰/۲
۵	توجه دادن والدین به تلاش برای تحقق هویت ملی - مذهبی در فرزندان	۸۸/۳
۶	مسائل و مباحث مربوط به مشارکت اجتماعی برای والدین	۸۷/۸۴
۷	تبیین هنجارهای اجتماعی و ارزشها و نحوه درونی کردن آنها	۸۷/۷۸
۸	مسئله تهاجم فرهنگی و پیامدهای آن	۸۷/۳۲
۹	پرداختن به امر تربیت اجتماعی برای تحقق بخشیدن به احساس «ما بودن» در مقابل احساس «من بودن»	۸۶/۹۶
۱۰	همبستگی اجتماعی و توجه به آن در تربیت فرزندان	۸۶/۷۴
۱۱	تأثیر اندوخته فرهنگی خانواده در پیشرفت تحصیلی فرزندان	۸۵/۵۸
۱۲	اینترنت و شبکه‌های ماهواره‌ای و تأثیر آنها در شکل‌گیری شخصیت و رفتار نوجوانان	۸۳/۹۴
۱۳	مباحث مربوط به دید و بازدیدهای خانوادگی و تأثیرات آنها	۸۳/۸
۱۴	تعریف فرهنگ و عناصر سازنده آن	۸۱/۱۸
۱۵	تبادلات فرهنگی و پذیرش عناصر مثبت دیگر فرهنگها	۸۱/۱۸
۱۶	مطالعات تطبیقی میان فرهنگهای گوناگون به منظور آشنایی با جنبه‌های ارزشمند فرهنگ بومی	۸۰/۴۶
۱۷	تأکید بر سوابق فرهنگی درخشان و آشنایی با چهره های نامی، علمی، فرهنگی و هنری	۷۷

در جدول شماره ۱۲ مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین در بعد اخلاقی - مذهبی از منظر مدرسان و مشاوران آورده شده است. میانگین نیازهای این بعد از حدود ۳/۸۲ (با انحراف معیار ۰/۹۱) تا ۴/۶۳ (با انحراف معیار ۰/۵۸) است.

مقادیر t محاسبه شده از ۱۵/۶۵ تا ۴۹/۳۴ است که همگی در سطح خطای ۰/۰۰۰۱ معنادار هستند. مقادیر χ^2 دو به دست آمده برای فراوانی‌ها از ۱۵۸/۸ تا ۵۱۸/۵۷ است که همه آنها به نفع «زیاد» و «خیلی زیاد» در سطح آلفای ۰/۰۰۰۱ معنادار هستند.

جدول شماره ۱۲

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین از دیدگاه
مدرسان و مشاوران در بعد اخلاقی - مذهبی

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	چگونگی آموزش مسائل دینی و اخلاقی به فرزندان	۹۲/۶۴
۲	نکات اخلاقی نوجوانان و تربیت جنسی آنها	۹۲/۶۴
۳	تبیین رابطه دینداری و بهداشت روانی	۹۱/۳۲
۴	اهداف تربیت دینی	۹۱/۳۲
۵	تبیین رابطه دینداری و بهداشت روانی	۹۱/۱۴
۶	بیان ویژگیهای اخلاقی فرزندان در دوره‌های مختلف رشد	۹۱/۰۲
۷	آموزش شیوه‌های مناسب به والدین گفتگو با نوجوانان و نحوه طرح مسائل مذهبی	۹۰/۷۶
۸	تبیین مناسب دین و تأثیرات سازنده آن	۹۰/۴۴
۹	بیان تأثیرات اخلاق نیکو در پایداری زندگی مشترک	۹۰/۴۴
۱۰	تبیین مشکلات اخلاقی عصر حاضر و نحوه برخورد با آنها	۸۹/۸
۱۱	چگونگی ترغیب نوجوانان به انجام دادن عبادات و فراگیری احکام	۸۹/۴
۱۲	طلاق و رابطه آن با کزخلقی و سلامت روانی فرزندان	۸۹/۳
۱۳	شیوه پاسخگویی به شبهات و سؤالات دینی و اعتقادی فرزندان	۸۸/۲۶
۱۴	آشنایی با ردایل و فضایل اخلاقی و شیوه‌های کسب فضائل و دفع ردایل	۸۷/۸۶
۱۵	معرفی الگوهای اخلاقی به منظور الهام گرفتن از آنها در تربیت فرزندان	۸۶/۷۸
۱۶	حضور والدین در اماکن مذهبی و مقدس و تأثیر فضاهای معنوی بر فرزندان	۸۲/۴۴
۱۷	دیدگاههای روانشناسان در زمینه تربیت اخلاقی	۸۲/۳۲
۱۸	تعریف اخلاق و آموزش علم اخلاق	۸۰/۲
۱۹	مطالعات تطبیقی ادیان برای آگاهی والدین از برتریهای دین اسلام	۷۶/۴۴

در جدول شماره ۱۳ مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین در بعد روان‌شناختی از دید مدرسان و مشاوران آمده است. براساس تحلیل داده‌ها میانگین نیازهای این بعد از ۴/۲۵ (با انحراف معیار ۰/۸۱) تا ۴/۶۲ (با انحراف معیار ۰/۵۸) است.

براساس آزمون t همه میانگین‌های به دست آمده از نظر آماری در سطح آلفای ۰/۰۰۰۱ معنادار است و مقادیر t به دست آمده از ۲۷/۱ تا ۴۸/۵۴ است. آزمون خی دو نیز نشان می‌دهد که فراوانی‌های به دست آمده برای هر نیاز این بعد در سطح خطای ۰/۰۰۰۱ معنادار است. مقادیر خی دو به دست آمده از ۱۵۸/۸ تا ۵۱۸/۵۷ است.

جدول شماره ۱۳

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین از دیدگاه

مدرسان و مشاوران در بعد روان‌شناختی

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	تحولات فرزندان نوجوان در دوره‌های گوناگون رشد	۹۲/۴۶
۲	ویژگیهای یک خانواده متعادل	۹۲/۲
۳	بهداشت روانی و اهمیت آن	۹۱/۲۲
۴	انحرافات جنسی و شیوه‌های برخورد با آن	۹۰/۷۶
۵	شکل‌گیری هویت و بحران هویت	۸۹/۸۴
۶	روشهای پیشگیری از ابتلا به بیماریهای روانی و حفظ بهداشت روانی	۸۹/۸۴
۷	رشد عاطفی و اختلالات عاطفی و خلقی	۸۸/۴۴
۸	تبیین تأثیرات اختلالات روانی بر افت تحصیلی فرزندان	۸۷/۸۲
۹	معرفی مراکز خدمات مشاوره‌ای و آشنا ساختن والدین با تفاوت‌های فعالیتهای مشاوران، روانشناسان و ...	۸۷/۸۲
۱۰	اختلالات رفتاری و اختلالات روانی شایع و شیوه‌های برخورد با آنها	۸۶/۶۴
۱۱	روانشناسی تربیتی	۸۵/۷
۱۲	اختلالات یادگیری و ناتوانیهای آموزشی دانش‌آموزان	۸۴/۹۸

در جدول شماره ۱۴، مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین در بعد زیستی، جسمی و بهداشتی از دیدگاه مشاوران و مدرسان آمده است. میانگین نیازهای زیستی، جسمی و بهداشتی از ۴/۲۱ (با انحراف معیار ۰/۷۸) تا ۴/۶۳ (با انحراف معیار ۰/۶۲) است.

با استفاده از آزمون t مشخص شد که همه میانگین‌های نیازهای این بعد بیشتر از میانگین فرضی جامعه هستند و از نظر آماری در سطح خطای ۰/۰۰۰۱ معنادارند. مقادیر به دست آمده t از ۲۶/۹۸ تا ۴۴/۹۸ است. همچنین استفاده از آزمون χ^2 دو مشخص ساخت که همه فراوانی‌ها به نفع «زیاد» و «خیلی زیاد» در سطح آلفای ۰/۰۰۰۱ معنادار است. مقادیر محاسبه شده χ^2 دو از ۲۴۲/۶۶ تا ۵۲۰/۵۸ است.

جدول شماره ۱۴

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین از دیدگاه
مدرسان و مشاوران در بعد زیستی، جسمی و بهداشتی

شماره اولویت	نیازهای آموزشی و تربیتی	درصد فراوانی
۱	مسائل مربوط به دوره بلوغ جسمی و جنسی نوجوانان	۹۲/۵۲
۲	واکنش‌های مناسب والدین در برابر مسائل و مشکلات بلوغ	۹۲/۲۸
۳	چگونگی ارائه اطلاعات لازم درباره دوره بلوغ به نوجوانان	۹۱/۱
۴	واکسیناسیون به موقع فرزندان و ضرورت تهیه دفترچه بیمه	۸۸/۷۲
۵	ارزش و اهمیت جسم سالم و سلامت زیستن	۸۸/۶۴
۶	رعایت نظافت و بهداشت فردی و تأمین فضای بهداشتی در خانواده	۸۷/۶۸
۷	چگونگی آموزش مسائل و عادات بهداشتی به نوجوانان	۸۶/۲۸
۸	اصول مورد نیاز برای رشد و تغذیه مطلوب نوجوانان	۸۶
۹	بیماریهای شایع روان-تنی و روشهای پیشگیری از آنها	۸۵/۴۶
۱۰	بیماریهای شایع در خانواده و بیماریهای واگیر و شیوه اقدام مؤثر در پیشگیری و درمان آنها	۸۴/۲۲

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به نیازهای آموزشی و تربیتی والدین و با توجه به نظرات پدران، مادران، دانش‌آموزان، مدرسان و مشاوران و با بهره‌گیری از جامعه آماری خرده فرهنگهای موجود در کشور از جمله ترک، لر، عرب، فارس، گیلک، کرد، بلوچ، ترکمن و شهر بزرگ تهران، نتایج زیر به دست آمد.

مهمترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه عبارتند از:
- عوامل مؤثر در ایجاد مشکل اعتیاد در نوجوانان و روشهای مناسب برخورد با آن.
- مشکلات و انحرافات جنسی در دوره راهنمایی تحصیلی و نوجوانان
- آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان و روشهای پیشگیری از آنها

- نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دبیرستانی
- ویژگی‌های گروه دوستان و همسالان و تأثیرات آنان بر نوجوانان
- چگونگی رشد اخلاقی و مذهبی نوجوانان در دوران بلوغ
- اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی، هویت مذهبی و فرهنگی نوجوانان
- مراقبت‌های بهداشتی دوران بلوغ
- اصول تغذیه و مشکلات مربوط به آن در دوران بلوغ (دوره دبیرستان)
- شیوه پاسخگویی منطقی به پرسش‌ها و تردیدهای نوجوانان در زمینه اعتقادات مذهبی
- مشکلات اخلاقی رایج در دوران بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها
- زمینه‌های ارتباط نوجوانان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر
- بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری رایج در دوران بلوغ
- مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوانان
- مهمترین تغییرات بدنی و جنسی نوجوانان در دوره دبیرستان

یافته‌های به دست آمده از این پژوهش نیازهای دوره‌های تحولی یعنی نیازهای بدنی و نیازهای روانی شامل نیاز به محبت، نیاز به وابستگی و تعلق به گروه، نیاز به ابراز وجود و بیان خود، نیاز به هدفمند بودن، داشتن احساس امنیت و نظم (هوگورست، ۱۹۵۲، به نقل از شریعتمداری، ۱۳۷۰) در دوران بلوغ (دوره متوسطه) را برای والدین و نیز دانش‌آموزان به وضوح مورد تأکید قرار می‌دهد.

نیازهای آموزشی و تربیتی والدین و دانش‌آموزان در میان خرده فرهنگها، با وجود تنوع نیازها تفاوت آشکاری را نشان نمی‌دهد، اما در زمینه اولویت‌بندی رتبه و تقدم نیازهای والدین تفاوت وجود دارد. این امر نشان‌دهنده لزوم توجه کافی به برنامه‌ریزی آموزشی والدین بر اساس اولویت نیازها در خرده فرهنگهای گوناگون و لحاظ کردن اولویت‌های مربوط به هر خرده فرهنگی است.

نخستین نیاز والدین در مقطع متوسطه در سطح کشور، آشنایی با عوامل مؤثر در ایجاد اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با این مشکل در نوجوانان است و از ۹ خرده فرهنگ، در ۷ خرده فرهنگ (استانهای آذربایجان غربی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، فارس، گلستان، گیلان و شهر تهران) این نیاز در اولویت ۳ قرار دارد.

نیاز دوم در در مقطع متوسطه، سطح کشور، آشنایی با مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی است که از ۹ خرده فرهنگ، در ۷ خرده فرهنگ (استانهای خوزستان، فارس، لرستان، کردستان، گلستان، گیلان و شهر تهران) این نیاز در اولویت ۳ قرار دارد. در خرده فرهنگهای آذربایجان غربی و سیستان و بلوچستان شماره اولویت نیاز دوم به ترتیب ۳ و ۴ است.

در زمینه نیازهای یاد شده، نگرانی و تشویش والدین دانش‌آموزان دبیرستانی به وضوح مشاهده می‌شود و نیاز به کسب اطلاعات تربیتی درباره چگونگی رفتار مناسب با فرزندان را مورد تأکید قرار می‌دهد. در جدول شماره ۱۵ مقایسه نیازهای آموزشی و تربیتی پدران و مادران دانش‌آموزان دوره متوسطه در سطح کشور مقایسه شده است.

جدول شماره ۱۵

مقایسه نیازهای آموزشی و تربیتی پدران و مادران

دانش آموزان دوره متوسطه در سطح کشور

مادران	پدران
عوامل مؤثر در ایجاد اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با آن	عوامل مؤثر در ایجاد اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با آن
مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان و روشهای پیشگیری از آنها	مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان و روشهای پیشگیری از آنها
نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش آموزان دبیرستانی	نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش آموزان دبیرستانی
ویژگی‌های گروههای دوستان و همسالان و تأثیرات آنان بر نوجوانان	اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی، هویت مذهبی و فرهنگی
ویژگی‌های رشد اخلاقی و مذهبی نوجوانان در دوران بلوغ	ویژگی‌های گروه دوستان و همسالان و تأثیرات آنان بر نوجوانان
اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی، هویت مذهبی و فرهنگی	ویژگی‌های رشد اخلاقی و مذهبی نوجوانان در دوره بلوغ
مراقبت‌های بهداشتی دوران بلوغ	مراقبت‌های بهداشتی دوره بلوغ
اصول تغذیه و مشکلات مربوط به آن در دوران بلوغ (دوره دبیرستان)	اصول تغذیه و مشکلات مربوط به آن در دوره بلوغ (دوره دبیرستان)
شیوه پاسخگویی منطقی به پرسش‌ها و تردیدهای نوجوانان درباره اعتقادات مذهبی	شیوه پاسخگویی منطقی به پرسش‌ها و تردیدهای نوجوانان درباره اعتقادات مذهبی
مشکلات اخلاقی رایج در دوران بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها	زمینه‌های ارتباط نوجوان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر
زمینه‌های ارتباط نوجوانان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر	مشکلات اخلاقی رایج در دوره بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها
بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری رایج در دوران بلوغ	بهداشت روانی نوجوان و انواع اختلالات رفتاری رایج در دوره بلوغ.
مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوانان	مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوان.
مهمترین تغییرات بدنی و جنسی نوجوانان در دوران دبیرستان.	برخورد مناسب و منطقی والدین در برابر تفکر انتقادی، ایرادها و تردیدهای نوجوانان.

همان‌طوری که ملاحظه می‌شود نیازهای پدران و مادران در دوره متوسطه تقریباً یکسان، اما

از نظر اولویت‌بندی با یکدیگر متفاوت است.

با توجه به نتایج به دست آمده دانش‌آموزان دبیرستانی روابط گرم و رعایت حقوق متقابل در خانواده، داشتن احساس امنیت در محیط خانه، و اعتماد والدین به فرزندان، حمایت شدن از سوی خانواده، در میان بین اعضای خانواده و احترام گذاشتن به قانون، ضرورت انجام دادن فرایض دینی، و داشتن اطلاعات درباره‌ی دوران بلوغ و تغییرات جسمی و جنسی، آگاهی از اصول بهداشتی، ضرورت رفتن به مدرسه، اهمیت توجه والدین به امر تغذیه و بهداشت نوجوانان و نهایتاً به سبب نیاز به ارتباط با جنس مخالف و ازدواج، اهمیت آشنایی دختران و پسران با یکدیگر پیش از ازدواج را مورد تأکید قرار داده‌اند. همچنین ضرورت هماهنگی اعتقادات مذهبی والدین با میزان عمل آنها به این اعتقادات، نشان‌دهنده حساسیت نوجوانان دبیرستانی به میزان صداقت در عمل و هماهنگی قول و عمل والدین است. اهمیت انجام دادن فعالیت‌های ورزشی و جسمی برای حفظ سلامتی نیز مورد توجه نوجوانان است. همچنین آنها به عنوان نیازی جدی بر اهمیت حمایت والدین از فرزندان نوجوان در مواقع بحرانی و بروز مشکلات تأکید کرده‌اند.

گرچه مقایسه نیازهای آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان و والدین به منظور بررسی تفاوت‌های موجود، مستلزم یکسان بودن نوع سؤالات بود اما به دلیل نیازهای متفاوت آنان طرح سؤالات مختلف برای والدین و فرزندانشان اجتناب‌پذیر می‌نمود. نیازهای والدین و دانش‌آموزان در جدول شماره ۱۶ مقایسه شده است.

جدول شماره ۱۶

مقایسه نیازهای آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان متوسطه و والدین آنها

والدین	دانش‌آموزان
عوامل مؤثر در ایجاد اعتیاد در نوجوانان و روشهای مناسب برخورد با آنها	اهمیت روابط گرم و صمیمی در میان اعضای خانواده
مشکلات و انحرافات جنسی در دوره نوجوانی	ضرورت رفتن به مدرسه
آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی مانند خشونت و بزهکاری در نوجوانان و روشهای پیشگیری از آنها	اهمیت اعتماد والدین به فرزندان
نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دبیرستانی	اهمیت آشنایی دختران و پسران با یکدیگر پیش از ازدواج
ویژگی‌های گروههای دوستان و همسالان و تأثیرات آنان بر نوجوانان	نیاز به احساس امنیت و آرامش در محیط خانواده
ویژگی‌های رشد اخلاقی و مذهبی نوجوانان در دوره بلوغ	اهمیت توجه والدین به امر تغذیه و بهداشت
اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی، هویت مذهبی و فرهنگی	ضرورت انجام دادن فرایض دینی
مراقبت‌های بهداشتی دوران بلوغ	نیاز دانش‌آموزان به آگاهی یافتن از اصول بهداشتی
اصول تغذیه و مشکلات آن در دوران بلوغ (دوره دبیرستان)	لزوم هماهنگی اعتقادات مذهبی والدین با میزان عمل کردن آنها به این اعتقادات
نحوه پاسخگویی منطقی به پرسش‌ها و تردیدهای نوجوانان درباره اعتقادات مذهبی	لزوم انجام دادن فعالیت‌های ورزشی برای حفظ سلامت نوجوانان
مشکلات اخلاقی رایج در دوران بلوغ و روشهای برخورد مناسب با آنها	نیاز نوجوان به حمایت شدن از سوی والدین در مواقع بحرانی و بروز مشکلات
ارتباط نوجوانان با جنس مخالف و روشهای مداخله مؤثر	اهمیت احترام متقابل و رعایت حقوق یکدیگر در خانواده
بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری رایج در دوران بلوغ	نیاز به تأیید و پذیرفته شدن در میان اعضای خانواده
مسئله تهاجم فرهنگی و تأثیرات منفی و مثبت فرهنگ بیگانه بر شخصیت نوجوانان	داشتن اطلاعات لازم درباره بلوغ و تغییرات جسمی، جنسی و روانی
مهمترین تغییرات بدنی و جنسی نوجوانان در دوره دبیرستان	اهمیت احترام به قوانین در بازیها، ورزشها و دیگر فعالیت‌های گروهی

بررسیها نشان می‌دهد که نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دارای ابعاد جسمی، بهداشتی، اجتماعی، روانی، اخلاقی، مذهبی و فرهنگی است. مهمترین این نیازها عبارتند از:

در ابعاد جسمی و بهداشتی، آشنایی والدین با مشکلات و انحرافات جنسی نوجوانان و مراقبتهای بهداشتی دوران بلوغ؛

در بعد اجتماعی، عوامل مؤثر در ایجاد اعتیاد و روشهای مناسب برخورد با آن، آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی احتمالی مانند خشونت و بزهکاری و روشهای پیشگیری از آنها؛

در بعد روانی نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان دبیرستانی، بهداشت روانی نوجوانان و انواع اختلالات رفتاری شایع در دوران بلوغ؛

در ابعاد اخلاقی- مذهبی- فرهنگی، ویژگیهای رشد اخلاقی و مذهبی در دوران بلوغ، اهمیت نقش الگو بودن والدین در تربیت دینی؛ هویت مذهبی و فرهنگی نوجوان.

همچنین از دیدگاه مشاوران و مدرسان، مهمترین نیازهای والدین عبارتند از: چگونگی آموزش مسائل دینی و نکات اخلاقی به فرزندان نوجوان و تربیت جنسی آنها.

در ابعاد اخلاقی- مذهبی- فرهنگی، تحولات دوران رشد فرزندان و ویژگیهای یک خانواده متعادل در بعد روان‌شناختی، مسائل مربوط به بلوغ جسمانی و جنسی فرزندان و واکنشهای مناسب والدین در برابر مسائل و مشکلات دوران بلوغ.

در بعد زیستی- جسمی- بهداشتی، مسائل مربوط به بزهکاری نوجوانان، کژرویههای اجتماعی و علل بروز و شیوه‌های برخورد با آنها و مسئله دوست‌یابی و تأثیرات آن در زندگی نوجوانان در بعد اجتماعی- فرهنگی.

با توجه به نتایج این پژوهش در زمینه نیازهای واقعی والدین، لازم است که مدرسان و مشاوران دیدگاه خود را نسبت به این نیازها اصلاح کنند و با در نظر گرفتن این یافته‌های پژوهشی نسبت به امر آموزش و مشاوره مبادرت ورزند.

کاربرد نتایج:

الف) مهم‌ترین نیازهای آموزشی و تربیتی والدین دانش‌آموزان مقطع متوسطه در جدول شماره ۳، در ۱۵ بند ذکر شده است. این نیازها با اندکی تفاوت از نظر اولویت‌بندی در خرده فرهنگ‌ها، مهم‌ترین نیازها و دغدغه‌های والدین دانش‌آموزان دبیرستانی به شمار می‌روند و توصیه می‌شود که در تدوین و تألیف کتاب‌های آموزش خانواده به آنها توجه شود. همچنین پرداختن به این نیازها می‌تواند موضوع گفتگوی میزگردهایی در صدا و سیما، مقالاتی در نشریات اجتماعی، فیلمنامه‌ها و نمایشنامه‌ها قرار گیرد. به این ترتیب با توجه به نیازهای اشاره شده می‌توان از رسانه‌های رسمی و غیررسمی برای آموزش در ابعاد گوناگون استفاده کرد.

ب) نیازهای آموزشی و تربیتی به دست آمده در خصوص دانش‌آموزان در جدول شماره ۶ آورده شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، این نیازها به دو گروه تقسیم می‌شوند. گروه اول عبارتند از رفتارهایی که دانش‌آموزان نوجوان از والدین خود انتظار دارند مانند ایجاد روابط گرم و صمیمی در میان اعضای خانواده، اعتماد داشتن والدین به نوجوانان، فراهم آوردن احساس امنیت و محیط آرام در خانه...، و گروه دوم عبارتند از نیازهای ویژه نوجوانان که باید هم در محیط خانه و از سوی والدین و هم در برنامه‌های آموزش و پرورش و برنامه‌های فرهنگی - اجتماعی جامعه و نهادهای فرهنگی مورد توجه قرار گیرند، مانند رفتن به مدرسه، آشنایی دختران و پسران پیش از ازدواج، آگاهی نوجوانان از اصول بهداشتی، انجام دادن فعالیت‌های ورزشی و جسمی، آگاهی از مسائل دوران بلوغ و تغییرات جسمی و جنسی و روانی.

در مورد نیازهای گروه اول، لازم است که با اطلاع رسانی مناسب به والدین زمینه درک واقعی از نیازهای نوجوانان را فراهم کرد تا آنها بتوانند رفتاری مناسب با فرزندان خود داشته باشند. ثانیاً توصیه می‌شود که این نیازها در تألیف و تدوین کتاب‌ها مورد توجه اولیا قرار گیرند.

در مورد نیازهای گروه دوم نیز لازم است که نتایج این پژوهش برای وزارت آموزش و پرورش به منظور برنامه‌ریزی کتاب‌های درسی و همچنین وزارت ارشاد، شورای عالی انقلاب

فرهنگی، شورای عالی جوانان، سازمان صدا و سیما و دیگر نهادهای فرهنگی - اجتماعی اعلام و ابلاغ شود تا در برنامه‌ریزی فرهنگی برای نوجوانان کشور مورد استفاده قرار گیرد. ارائه گروه اول و دوم نیازهای آموزشی و تربیتی برای آشنایی مدرسان، مشاوران، روانشناسان و جامعه‌شناسان کشورمان با نیازهای نوجوانان و همچنین والدین آنها و ارائه راه‌کارهای متناسب با این نیازها به خانواده‌ها لازم به نظر می‌رسد.

ج) تفاوت میان نیاز والدین و فرزندان نوجوان آنها به صراحت تفاوت نیازهای نسلی میان پدران و مادران و فرزندان آنها را مشخص می‌سازد.

۱. پدران و مادران در مرحله نخست نگران اعتیاد فرزندانانشان هستند، در حالی که

فرزندان نیاز به روابط گرم و صمیمی در میان اعضای خانواده را اولین نیاز خود می‌دانند.

۲. پدران و مادران از مشکلات و انحرافات جنسی فرزندان نوجوان خود به عنوان

دومین دغدغه یاد می‌کنند، در حالی که فرزندان ضرورت رفتن به مدرسه را به عنوان دومین نیاز خود مورد تأکید قرار می‌دهند.

۳. اولیا از آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی مانند خشونت و بزهکاری فرزندانانشان واهمه

دارند، در حالی که فرزندان از اهمیت اعتماد والدین به خود سخن می‌گویند.

۴. اولیا از نقش اعتماد به نفس در ایجاد انگیزه پیشرفت در فرزندان خود می‌گویند در

حالی که فرزندان بر اهمیت آشنایی دختران و پسران پیش از ازدواج تأکید دارند.

چنان که ملاحظه می‌شود برخی از نیازهای والدین و فرزندان با یکدیگر هماهنگ است

مانند نیاز به احساس اعتماد به نفس در فرزندان و ضرورت رشد اخلاقی و مذهبی در آنان که

این درک مشترک زیربنای تفاهم و همزیستی مطلوب میان اولیا و فرزندان در محیط خانواده

است اما در مواردی که نیازهای اولیا و فرزندانانشان متفاوت است لازم است زمینه درک

مشترک به وجود آید. در این میان پدران و مادران باید با آگاهی از نیازهای فرزندان خود و

آشنایی با رفتار متناسب، زمینه ایجاد روابط گرم و صمیمی در میان اعضای خانواده را، که به

عنوان مهمترین نیاز از سوی نوجوانان اعلام شده است، فراهم آورند.

د) تفاوت در اولویت‌بندی نیازهای والدین و دانش‌آموزان در خرده فرهنگ‌های کشور، توجه ویژه به برنامه‌ریزی منطقه‌ای را مورد تأکید قرار می‌دهد. به همین دلیل لازم است که نهادهای فرهنگی-اجتماعی، مسئولان آموزش خانواده و نیز آموزش و پرورش کشور به تفاوت‌های خرده فرهنگ‌ها با دیده احترام بنگرند و هرگونه برنامه‌ریزی درباره این تفاوت‌ها را تا حد امکان به استان‌ها واگذار کنند لازم به ذکر است که تفاوت معنادار در میان نیازهای خرده فرهنگ‌ها در مقطع دبیرستان وجود ندارد و صرفاً فقط از نظر اولویت‌بندی نیازها با یکدیگر تفاوت دارند.

ه) با توجه به تغییرات ارزشی-فرهنگی و فاصله میان نسل‌ها (شیخی ۱۳۷۷) که طی آن تغییر در ارزش‌ها، نظام ارزشی و شیوه‌های رفتاری، زمینه‌های فرهنگی و در نتیجه ایجاد فاصله میان نسل‌ها را مورد تأکید قرار می‌دهد، نیازسنجی تربیتی و آموزشی والدین و فرزندان دانش‌آموز آنها در فواصل ۵ ساله پیشنهاد می‌شود. بنابراین با انجام دادن این پژوهش ملی در فواصل ۵ ساله، نیازهای والدین و فرزندان دانش‌آموز آنها بررسی و مشخص می‌شود و با توجه به تغییرات حاصل شده، برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و اجتماعی و تربیتی بر اساس نیازهای جدید پایه‌ریزی شود.

و) مقایسه نظرات مشاوران و مدرسان خانواده با نیازهای والدین و دانش‌آموزان مقطع متوسطه نشان می‌دهد که فقط در چند مورد، نگرش مشاوران و مدرسان بر نیازهای والدین و فرزندان منطبق است. لازم است که نگرش مشاوران و مدرسان بیش از این بر اساس نیازهای واقعی والدین و دانش‌آموزان، که در پژوهش حاضر به دست آمده است، تغییر یابد و اصلاح شود و با توجه به یافته‌های پژوهشی حاضر به امر آموزش و مشاوره خانواده مبادرت ورزند.

منابع:

- آصفی، آصفه (۱۳۵۳). آموزش خانواده، انجمن ملی اولیاء و مربیان ایران.
انجمن اولیاء و مربیان (۱۳۷۴). راهنمای آموزش و مشاوره خانواده، دفتر مرکزی انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.

- تیموری، کاوه (۱۳۷۷). بررسی و مقایسه نظام ارزش‌های پسران و پدران و عوامل بر آن در شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ثابتی، حسن (۱۳۷۵). بررسی نگرش اولیای دانش‌آموزان درباره عوامل مؤثر در جذب آنها به کلاس‌های آموزش خانواده در شهر یزد.
- رسول‌زاده طباطبایی، کاظم (۱۳۷۹). ارزیابی کمی و کیفی کلاس‌های آموزش خانواده از دیدگاه والدین، مدیران و مدرسین و تأثیر این کلاس‌ها در تغییر نگرش والدین، پژوهشکده خانواده، وزارت آموزش و پرورش.
- شایسته‌قدرتیان، حمیرا (۱۳۷۶). بررسی نیازهای مادران کودکان بستری در بخش‌های مختلف کودکان در بیمارستانهای آموزشی وابسته به دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تهران.
- شریعتمداری، علی (۱۳۷۰). جامعه و تعلیم و تربیت، چاپ نهم، تهران: انتشارات سپهر.
- شفیع‌آبادی، عبدالله (۱۳۷۰). فنون تربیت کودک، انتشارات مهر.
- شیخی، محمدتقی (۱۳۷۷). عوامل مؤثر در تغییرات ارزشی- فرهنگی و فاصله نسل‌ها، فرهنگ عمومی و تعلیم و تربیت، فصلنامه فرهنگی-اجتماعی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شماره ۱۶ و ۱۷.
- صباغیان، زهرا (۱۳۶۹). آموزش بزرگسالان، مفهوم، ضرورت و اهمیت، فصلنامه علمی- پژوهشی آموزش بزرگسالان و توسعه، شماره ۱، سال اول. زمستان.
- عصاره، علیرضا (۱۳۷۷). بررسی برنامه درسی اجرا شده و برنامه درسی کسب شده در درس ریاضی دوره راهنمایی و شناسایی و تبیین عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس چهارچوب سومین مطالعه بین‌المللی ریاضیات و علوم (TIMSS)، پایان دکتري، علوم و تحقیقات.
- ماسن. پاول هنری، کیگان. جروم، هوستون، آلتا کارول و کانجر. جان جین وی (۲۰۰۳). رشد و شخصیت کودک. ترجمه مهشید یاسایی. تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۳.
- میرحسینی، زهره (۱۳۷۵). بررسی نیازها و علایق مطالعاتی نوسوادان در ایران، کتابداری، دوره ۳۳، شماره ۳۱، ۳۰، ۱۳۷۸ ص. ۸۷.
- نجفی، محمدعلی (۱۳۷۲). مجموعه مقالات دومین کنگره سراسری انجمن اولیاء و مربیان کشور، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- نقاش، فاطمه (۱۳۷۲). نیازهای آموزشی والدین فرهنگی برای تربیت فرزندان در شهرستان گرمسار، پژوهش دانشکده مدیریت و برنامه‌ریزی اداره کل آموزش‌های ضمن خدمت وزارت آموزش و پرورش.
- یارمحمدیان، محمدحسن (۱۳۷۶). ارزشیابی رابطه برنامه درسی اجرا شده و برنامه درسی تحقق یافته در درس علوم دوره راهنمایی بر اساس سومین مطالعه بین‌المللی ریاضیات و علوم (TIMSS)، پایان‌نامه دوره دکتري، دانشگاه تربیت معلم تهران.

Bradshaw, J. (1972). "The Concept of Social Needs" in: *Quartly Journal of Social Services*. No. 3. New Society.

Chalker, D. & Hurley, J. C (1993). "Beastly People", *Executive Deucator*, 15 (1) : 24 – 26.

Feldhusen, J. F. & Mark, D. (1985). "Parent Perceptions of Gifted Children's Educational Needs. *Roeper Review*, V.7. N.4. P249-252. GIJ.

Galan, V. & Jane, A (1987). "Explain Home Education: Parents Accounts of their Decisions to Teach Their Own Children." *Journal Article (080)*, Research Report (143). *Urban Review*, V.19 .N.3.P 167-177.

Kavfman, R .(1979). "Needs Assessment: Concept and Application". Educational Technology publication.

Mercier, J. & McDonvgh (1984). "Family Planning Education. How Do Adults Feel About It?". *Family Relations*, V. 33. N. 4. P523-530, EJ309700.

Reber.A.S.(1985). *Dictionary of psychology*. Tehran:Roshd Pub.

Scriven, M .(1975). "Needs Assessment: Concept and Practice", *New Direction for Program Evaluation*. The Falmer Press.

Storm, Robert and others (1992). "Multicultural parent Education". *International Journal of Early Childhood*, V.24 .N1. P. 35 – 40 . CIJ.

Suarez, T.M .(1991). "Need Assessment Studies." *International Encyclopedia of Curriculum*."Edited By :Anderson. Pergamon Press. P:433 – 35.

پی نوشت‌ها:

1. Kaufman, R.A.
2. Knowles
3. Bradshaw, J.
4. Need Assessment
5. Scriven,M.
6. Suarez,T.M
7. Reber.A.S.
8. Mosen
9. Chalker, D. & Hurley, J. C. " Beastly People", *Executive Deucator*, 15 (1) : 24 – 26.
10. Anaheim, 1981, 270 ct.
11. Mercier, J. & MC Donough. ' Family planning Education, How Do Adults Feel About It?', *Family Relation* V33 N4 P523, 1984, EJ309700
12. Feldhusen, J. F. , Mark, D. "Parent perceptions Of Gifted Children 's Educational Needs, *Roeper Review*, B7 N4. P249-252, 1985, CIJ, Sep 85.
13. Decisions to Teach Their Own Children." *Jornal Article(080)*, Research Report (143). *Urban Review* , V19n3. P. 161-177, 1984 CIJ Sep 88.
14. Strom, Bill & Carter , Philip." The family as a Role Model for life-Long Learning." *College of Deucation, Kansas State University*. 1982, EJ265475.